

Šťastný návrat domov

Časti Slovenska so zachovaným prírodným prostredím sú domovom celého radu vzácných a ohrozených živočíchov, dravce nevynímajúc. Napriek prísnej zákonnej ochrane je táto živočíšna skupina stále terčom nenávisti alebo vykrádania, s cieľom nelegálneho obchodovania. Jozef Chavko, predseda spoločnosti Ochrana dravcov na Slovensku (Raptor protection of Slovakia - RPS) uviedol: „Stráženiu ohrozených hniezd sa naša organizácia venuje už viacero rokov a aj našou zásluhou boli v minulosti zadržaní viacerí vykrádači sokoliarsky atraktívnych druhov. Je naozaj smutný pohľad na samicu, ktorá s krikom obľutuje prázdne hniezdo a hľadá stratené mláďatá. Žiaľ, pre mnohých chovateľov je dôležitejšie vlastniť vzácny druh pod zámkom vo svojej voliére, ako ich prežitie vo voľnej prírode.“

O prípade

Pod pojmom vtáčia kriminalita rozumieme všetky ľudské činnosti, ktoré sú v rozpore s platnou legislatívou a ich obeťmi sú vtáky. Ide najmä o nelegálny odstrel a odchyt vtákov, trávenie vtákov, vykrádanie a ničenie hniezd, nezákonné držby, chovy a obchodovanie s vtákmi, taktiež preparovanie vtáctva a zber vtáčích vajec v rozpore s príslušnými zákonmi.

V stredu, 3. mája 2006 o 14:30 bolo na slovensko-maďarskej štátnej hranici v Komárne pri obhliadke motorového vozidla Golf čiernej farby objavených šesť živých mláďat vzácného sokola sťahovavého (*Falco peregrinus*), ktoré boli umiestnené v nákupných taškách za sedadlom vodiča a v odkladacom boxe na prednej palubnej doske vozidla. Okrem nich bolo tiež nájdené jedno mláďa krkavca čierneho (*Corvus corax*), ukryté vo vlnenej ponožke s preplepeným zobákom za sedadlom spolujazdca. Majiteľ vozidla, Štefan B., občan Slovenskej republiky, bol zadržaný a spolu s ním i posádka druhého vozidla s ďalšími podozrivými osobami, ktoré ho sprevádzali pri pokuse o prechod štátnej hranice.

Na obhliadku jedincov bol prizvaný ako expert Jozef Chavko, ktorý potvrdil, že ide o mláďatá sokola sťahovavého, z ktorých tri jedince boli vo veku 30 dní a ostatné tri mláďatá vo veku 20 dní. Zabavené mláďatá odovzdala polícia J. Chavkovi, ktorý v spolupráci s kompetentnými zamestnancami Štátnej ochrany prírody SR zabezpečil zá-

chranu všetkých zabavených mláďat a ich navrátenie do voľnej prírody.

Pri domovej prehliadke rodinného domu Štefana B. (do roku 2004 člena Slovenského klubu sokoliarov) boli nájdené aj nezákonne prechovávané zbrane a iné prostriedky, ktoré potvrdili dôvodné podozrenia vykrádania hniezd a pytlactva. Z niektorých poznatkov vyplýva, že obvinený Štefan B. sa podieľal aj na vykrádaní veľkého počtu mláďat iných chránených druhov vtákov, ktoré sú atraktívne pre chovateľov najmä v Nemecku, Anglicku, Rakúsku a v Čechách. Podľa niekoľkých indícií bol Štefan B. jednou z kľúčových osôb, ktoré vykrádali hniezda a je považovaný za najvýznamnejšieho priekupníka dravcov minimálne od roku 1980. Z vyšetrovania vyplynulo dôvodné podozrenie, že do celého prípadu boli zapojené aj ďalšie osoby. Proces vyšetrovania prípadu stále pokračuje.

Spolupráca odborníkov v oblasti ochrany prírody s Policajným zborom SR v podobných prípadoch je predpokladom úspešného obmedzovania nelegálnej činnosti. Je potrebné vysloviť uznanie a poďakovanie polícii SR, najmä Prezidiu policajného zboru – odboru

jedince. Po niekoľkých hodinách pozorovania bola snaha tímu odmenená úspechom. Keď sokolia samica zistila, že jej mláďatá sú späť, najprv dlho sedela na okraji hniezda, akoby zneistená vzniknutou situáciou. Zakrátko sa však plnohodnotne zhostila úlohy matky. Následne priletel samec s korisťou a spoločne mláďatá nakrmili. Zvyšné tri mláďatá boli priložené do ďalších dvoch aktívnych hniezd sokolov sťahovavých s rovnako starými jedincami, kde ich samice bez problémov prijali. Mladého krkavca okrem adoptívnych rodičov čakali na hniezde aj traja nevlastní súrodenci.

Sledovanie šťastného osudu zabavených mláďat bolo veľmi dojímavé. V súčasnom období sa sokoly i krkavec tešia zo svojich prvých le-
tov voľnou krajinou. Málokteré jedince sa však z rúk ľudí, ktorých prioritným záujmom je zisk z ich predaja či priameho využívania, dostanú späť do voľnej prírody.

O druhu

Sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*, Tunst. 1771) je celosvetovo rozšíreným druhom. V Európe sa vyskytujú štyri poddruhy, na území Slovenska je to poddruh sokol sťahovavý eurosibírsky (*Falco peregrinus peregrinus*, Tunst. 1771). Pravdepodobne najvyššia početnosť tohto druhu na našom území bola zaznamenaná v roku 1930 až 1950. Po tomto období došlo k poklesu populácie až na kriticky nízku hodnotu v rozmedzí rokov 1970 až 1992. Od roku 1993 bolo zaznamenané pravidelné hniezdenie na západnom Slovensku a postupne nové

environmentálnej kriminality, za ich vysoko profesionálnu a dobre odvedenú prácu. Zadržanie páchatelov bolo mimoriadne zložitým procesom a táto práca si vyžiadala 24-hodinové nasadenie. Vďaka tomuto zásahu sa vzácné druhy z našej prírody nestali obeťmi nezákonného obchodu a doživotnými zajatcami vo voliérach chovateľov.

Sladký domov

Ako prvé boli do svojho hniezda na západnom Slovensku vrátené tri staršie

páry obsadzovali ďalšie lokality smerom na východ. Koncom 90. rokov tvorilo hniezdnu populáciu na Slovensku 20 až 24 párov.

Typický hniezdny biotop predstavuje lesné a horské prostredie so skalnatými svahmi, skalnými stenami s dostatkom dutín alebo lavičkových vrstiev, vhodných pre umiestnenie znášky a výchovu mláďat. Nie je výnimkou, ak obsadí aj umelé hniezda inštalované na skalných stenách, pretože si vlastné hniezdo nestavia.

Značný nárast vyrušovania v dôsledku horolezeckých, turistických a športovo-rekreačných aktivít významne znížil možnosti hniezdenia. Z tohto dôvodu RPS od roku 1990 začala inštalovať umelé hniezda a búdky na vybraných lokalitách.

Hniezdenie prebieha od februára, začína svadobnými letmi a výberom hniezda. Svadobné lety sa vyznačujú krúžením vo veľkých výškach, predvádzaním imitovaných útokov na korisť, alebo obhajovaním hniezdného teritória a útočením na iné dravé vtáky.

Potravné teritória predstavujú všetky typy biotopov - od nížin až po vysokohorské biotopy. Predovšetkým však biotopy so zvýšenou diverzitou vtáctva v období jarnej migrácie, ako sú povodia a kotliny väčších riek, pohoria na kontakte s nížinami, ale aj typicky horské prostredie.

Sokol sťahovavý, ako prevažná väčšina dravých vtákov, je značne plachý a citlivo reaguje na vyrušovanie a zmeny prostredia. Sú známe prípady, keď pár opustil hniezdo s násadou alebo s niekoľkodňovými mláďatmi kvôli prítomnosti horolezcov, táborenia turistov alebo v dôsledku lesohospodárskych prác. Práve obdobie inkubácie vajec je obzvlášť problematické, kedy pri vyrušení dochádza k zachladnutiu násady

vajec a následnému zníženiu produktivity. Sokoly sťahovavé pohlavne dospievajú už v druhom až treťom roku života, prvé hniezdenie je však často neproduktívne.

Ďalším faktorom negatívne vplyvujúcim na populáciu sokola sťahovavého je úbytok vhodných hniezdných biotopov. Najčastejšou príčinou úbytku je ekologicky nevhodne usmernená lesohospodárska činnosť a ťažba, ktoré spôsobujú nedostatok potenciálne vhodných lokalít na zahniezdenie druhu. Negatívne

pôsobí aj aplikácia neselektívnych chemických prostriedkov a používanie otrávených návnad. Keďže sú posledným článkom potravného reťazca, cudzorodé toxické látky sa hromadia v ich organizme. Nezanedbateľné sú tiež úmrtia spôsobené elektrickým napätím v dôsledku nárazov do vodičov na konštrukciách elektrických vedení. Źávažnou hrozbou je tiež nelegálny odstrel či odchyt jedincov.

Reprodukčné izolačné mechanizmy, všeobecne považované za jedno z hlavných kritérií vymedzenia biologické-

ho druhu, nie sú v rámci rodu *Falco* úplne vyvinuté a medzidruhovú kríženie sa v tomto rode vyskytuje. Za hlavnú príčinu znečisťovania pôvodného genofondu sa považujú chovy sokolov v zajatí. Módne trendy kríženia sokolov pre sokoliarske účely sú hrozbou pre prírodné populácie, pretože krížence, ktoré unikli zo zajatia sa zapájajú do reprodukčného procesu prírodných populácií.

Spoločenská hodnota jedinca sokola sťahovavého je v zmysle vyhlášky ministerstva životného prostredia č. 24/2002, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, stanovená na 120 tisíc Sk.

O nás

Členovia RPS realizujú pravidelný monitoring dravcov a sov od roku 1965. Okrem vzácných poznatkov o ich ekológii poskytuje monitoring informácie o počte vykradnutých hniezd. Za minulý rok bolo zaznamenaných osem, pri ktorých bol predpoklad vykradnutia. Tieto informácie boli nevyhnutné aj pre proces súvisiaci so zadržaním páchatel'ov. Vo svojej činnosti RPS spolupracuje so Štátnou ochranou prírody SR, Policajným zborom SR a mimovládnyimi organizáciami, vďaka čomu je zabezpečená koordinovaná ochrana nesmierne vzácných druhov fauny Slovenskej republiky.

Lucia Deutschová

Ochrana dravcov na Slovensku

Foto: archív RPS